

TAVASE OY

Tekopohjavesihanke

Ampumarata-alueen arkeologinen selvitys

-P16071

1.12.2011
Muutettu 10.5.2012



SISÄLLYSLUETTELO

1	Johdanto.....	1
2	Kangasalan Vehoniemen suojeluskunnan ampumaradan tausta	2
3	Kohde: Kangasala Väärälukko [ei muinaisjäännös, muu kohde]	3
3.1	Maastohavainnot	4
3.2	Ampumarata mahdollisena muinaisjäännöksenä tai suojeltavana rakenteena	7
3.2.1	Muinaisjäännösstatus	8
3.2.2	Suojelu.....	8
3.3	Rakennus- ja käytönaikaiset toimenpiteet haittojen ehkäisemiseksi tai eliminoimiseksi8	
4	Yhteenveto.....	9
5	Lähteet	10

Liite 1: Tiitola, Erkki 1989. Kangasalan entisen suojeluskunnan Vehoniemen korpraalikunta: muistelmia 1928–1944 sekä edellistä tukeneitten Harjuntaustan Lottien tarina, sivut 6-15 (Ampumarata ja maja).

Liite 2: Kartta. Havaittujen rakenteiden sijainti. MK 1: 2000.

TAVASE OY

TEKOPOHJAVESIHANKE

1 Johdanto

Kangasalan Vehoniemenharjun Väärälukon alueella sijaitsevan ampumaradan arkeologinen selvitys tehtiin, koska se sijaitsee Tavase Oy:n tekopohjavesihankeen imeytysalueen läheisyydessä. Selvityksellä haluttiin varmistaa, ettei hankkeesta koidu haittaa Kangasalan suojeluskunnan Vehoniemen korpraalikunnan vuosina 1932 – 1944 käytössä olleella ampumarata-alueelle. Lisäksi tarkastettiin ampumaradan lähiympäristöä mahdollisten muiden muinaisjäännösten havaitsemiseksi. Pirkanmaan maakuntamuseon hankkeesta antaman lausunnon perusteella tarkastettiin imeytysalueen lähiympäristössä sijaitsevat ampumarataan liittyvät rakenteet sekä pohdittiin niiden arvoa muinaisjäännöskohteina tai historiallisesti arvokkaina rakenteina.

Työtä valmisteltiin tutustumalla Kangasalaa ja suojeluskuntaa käsittelevään kirjallisuuteen sekä muinaisjäännöksiä koskeviin ohjeisiin. Ennen maastotöitä tutustuttiin Pirkanmaan maakuntamuseon kohteesta antaman lausuntoon (29.8.2011, DIAR 314/2011) sekä keskusteltiin puhelimitse (29.9.2011) Pirkanmaan maakuntamuseon tutkijan Vadim Adel kanssa. Ampumaradan taustakuvaus perustuu pitkälti Seppo Satamon (2004) kirjaan "Valmiina vastaiskuun. Kangasalan suojeluskunta, sodan, vaaran vuodet, perinnetyö" sekä Erkki Tiitola (1989) kirjoittamaan teokseen "Kangasalan entisen suojeluskunnan Vehoniemen korpraalikunta: muistelmia 1928–1944" (ks. liite 1).

Tässä raportissa esitetty arvio kohteen nykytilasta ja arvosta perustuu 7.11.2010, 9.11.2011 ja 4.5.2012 tehtyihin maastokäynteihin. Ensimmäinen maastotarkastus kohteella Kalle Luodon toimesta tehtiin 7.11.2010. Seuraavaan maastotarkastukseen (9.11.2011) osallistui Kalle Luodon lisäksi rakennustutkija Jari Heiskanen. Maastokäynnin yhteydessä kohde kuvattiin ja niistä otettiin tärkeimpiä mittoja sekä sijaintitietoja GPS laitteen avulla sekä pohdittiin rakenteen arvoa muinaisjäännöksenä. Tarkemmat kohdemittaukset tehtiin 4.5.2012 suoritetun katselmuksen yhteydessä, johon osallistuivat Ulla Lähdesmäki (Pirkanmaan maakuntamuseo), Petri Jokela (Tavase Oy), Matti Mäkinen (Airix), Eetu Mustonen (Airix) ja Kalle Luoto (FCG).

2 Kangasalan Vehoniemen suojeluskunnan ampumaradan tausta

Suojeluskuntajärjestö oli Suomessa vuodesta 1918 alkaen vapaaehtoinen ja valtakunnallinen maanpuolustusjärjestö, joka lakkautettiin Liittoutuneiden valvontakomission määräyksestä vuonna 1944. Historiansa aikana suojeluskuntiin ehti kuulua noin 150 000 jäsentä ja se oli aikanaan suurin Suomen kansalaisjärjestö. Järjestöllä oli enimmillään 672 paikallisyhdistystä. Järjestön tehtävänä oli suojella Suomea ulkoiselta uhalta sekä antaa virka-apua ja turvata laillista järjestysvaltaa. Se toimi runkona reserviläistoiminnalle ylläpitämällä reservin koulutusta rauhan aikana. Suomalaisen suojeluskuntatoiminnan on katsottu syntyneen kansallisista lähtökohdista, muuta siinä voi nähdä yhteneväisyyksiä eri maiden maailmansotien väliselle ajalle tyypillisissä kansalliskaarteissa.

Suojeluskunnat organisoituivat vuosien 1917–1918 aikana yksityiseltä pohjalta yhteiskunnan yleisen järjestyksen heikentyessä Venäjän vallankumouksen, maailmansodan ja Suomen itsenäistymisen johdosta. Suojeluskunnan vastavoimana toimivat myös paikallisesti järjestäytyneet punakaartit. Tulehtunut tilanne purkautui suojeluskuntien ja punakaartien väliseksi aseelliseen välienselvittelyksi keväällä 1918, ollen näin osa maailmasodan tapahtumia. Sisällissotaan ottivat osaa suomalaisten lisäksi venäläiset ja saksalaiset sotilaat. Tuhansia ihmisiä kaatuneina, teloitettuina, murhattuina ja vankileirillä kuolleina vaatinut sota päättyi valkoisen puolen voittoon toukokuussa 1918. Sodan jälkeen valkoisten voiton runkona olleet suojeluskunnat järjestettiin uudelleen ja niiden toiminta säädettiin asetuksella ja myöhemmin lailla.

Kangasalan suojeluskunta alkoi organisoitua vuosien 1917–1918 aikana. Ampumarajoitukset kuuluivat suojeluskunnan toimintaan. Suojeluskuntatoimintaan liittyen Kangasalle tuotiin Vaasasta 25 kiväärin aselasti marraskuussa 1917. Lisäksi suojeluskunta osti Bergman-konepistoolin syksyllä 1921 ja sai vuonna 1927 lahjaksi toisen samanlaisen. Nimeämättömät lahjoittajat lahjoittivat lisäksi kahdeksan Parabellum-pistoolia. Vuodesta 1928 lähtien yleisesikunta toimitti Kangasalle vuosittain muutamia m/28 kiväärejä. Vuonna 1929 suojeluskunnan taisteluvälineisiin kuului 118 erityyppistä kivääriä.

Fyysinen kasvatusta on ollut oleellista poliittisten ja aatteellisten järjestöjen opetusohjelmassa. Suojeluskunnan ensimmäinen ampumarata sijaitsi Mäyrävuorella. Vehoniemen korpraalikunta kyllästyi alkeelliseen ampumarataan ja pitkään harrastusmatkaan. Virallisen ampumapaikan saamiseksi neuvoteltiin maanviljelijä Väinö Sipilän kanssa kahdeksan hehtaarin harjoitusalueesta ja ampumapaikaksi sopivasta Isosta Lukosta. Sipilä antoi paikan 50 vuodeksi vuokralle yhden markan vuosivuokralla. Paikalle tehtiin talkoovoimin ampumarata, johon kuului 300 m, 150 m, 100 m ja 50 m kiväärirata ampumasuuntana etelästä pohjoiseen, 25 m pistoolirata, lukollinen katettu betoninen näyttöhauda tauluvarastoihin ja nostettavat taululaitteet viidelle ampujalle. Lisäksi näyttösuoja johti yhdyshauda ampumapaikkoja yhdistäneelle tielle. Rata otettiin täysin valmiina käyttöön elokuussa 1932. Ampumaradan sijoittaminen rakennetun alueen ulkopuolelle on luonnollista, sillä ampumisesta aiheutui vaaraa ja meteliä.

3 Kohde: Kangasala Väärälukko [ei muinaisjäännös, muu kohde]

Nimi: Väärälukko
Kunta: Kangasala
Laji: muu jäännös (MJ. rek. nro: -)
Muinaisj.tyyppi: - (tyyppi: urheilupaikat)
Tyypin tarkenne: - (tyypin tarkenne: ampumaradat)
Rauhoitusluokka: -
Lukumäärä: 1

Ajoitus: historiallinen
Ajoitustarkenne: 1931 - 1944

Koordinaatit: P (YKJ): 6813006 – 6813 011
I (YKJ): 3349915 – 3349920
Koord.selite: Alueen keskipiste. Mitattu GPS-laitteella
Etäisyystieto: n. 10 km kaakkoon kangasalan kirkolta

Peruskartta: Kangasala PK 2141 02

Aiemmat tutkimukset: -

löydöt: ei löytöjä



Kuva 1. Ampumaradan näyttösuoja 9.11.2011. Lahonneita puuosia lukuun ottamatta näyttösuoja on säilynyt alkuperäisessä kunnossaan. Kuva: kalle Luoto.

3.1 Maastohavainnot

Nykyisin maastossa Väärälukon pohjalla voidaan selkeimmin erottaa ampu-marataan kuuluva betonista valettu näyttösuoja ja sen länsipuolella oleva maavalli. Näyttösuoja on rakennettu harjuhaudan pohjalle siten, että välittömästi sen luoteispuolella kohoaa harjurinne. Varsinainen näyttösuoja on noin 6 metriä pitkä (itä-länsi) ja noin 1,75 m leveä (pohjois-etelä). Oviaukko on rakenteen länsiseinällä. Oviaukon yläpuolelle on merkitty vuosiluku 1931 (rata otettiin käyttöön 1932). Oviaukon pohjoisenpuoleisessa ovenkarmissa on jäännöksiä saranasta. Nykyisin oviaukon korkeus on noin 130 cm ja leveys 64 cm. Betonirakenteen sisäkorkeus on noin 190 cm. Rakenteen pohjoisseinällä on viisi metallilenkkiä, joita on ilmeisesti käytetty ampumataulujen kiinnitykseen. Rakenteen eteläpuolelle on kasattu maata suojavalliksi. Kohteen ampumasuunta on ollut etelästä pohjoiseen.

Marraskuussa 2012 tapahtuneen maastokäynnin yhteydessä mitattiin käsi GPS laitteella ampumaradan betonisen näyttösuojan sijaitsevan kohdassa P = 6813006 – 6813 011, I = 3349915 – 3349920 (YKJ). 4.5.2012 Suoritettujen tarkkuus GPS mittausten tulokset on esitetty liitteen 2 kartassa.

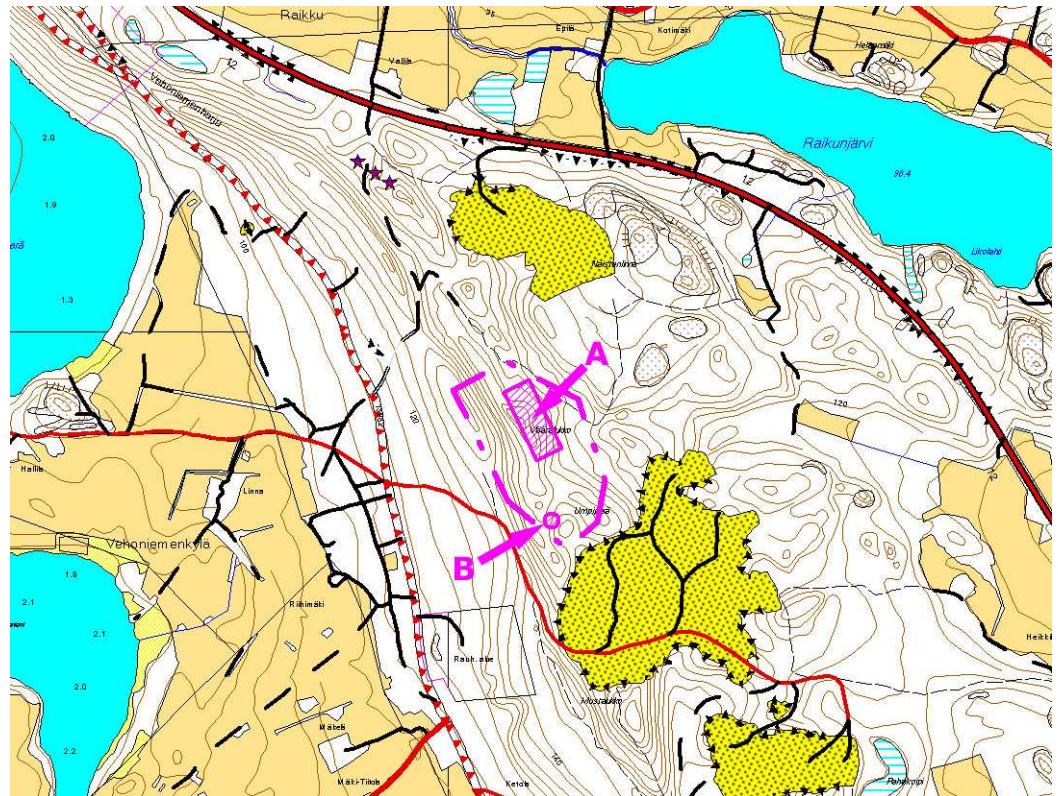
Näyttösuojan länsipuolella on noin 17 metriä pitkä yhdyshauta, josta aikanaan kaivettu maa on nostettu sen itä- tai kaakkoispuolelle valliksi. Yhdyshaudan nykyinen syvyys on noin 1 – 1,5 m.

Ampumasuojan eteläpuolella on maastossa tasoitettuja ampumapaikkoja. Ainanakin kohdassa (YKJ) p = 6812965, i = 3349927 on noin 4 m x 4 m kokoinen tasattu alue ja kohdassa p = 6812874, i = 3349 949 on noin 3 m x 5 m kokoinen tasattu alue. Näitä tasattuja alueita on ilmeisesti käytetty ampumapaikkoina. Harjulaakson pohjalla kulkee nykyisin polkumainen metsätie, joka on ilmeisesti ollut samalla paikalla jo ampumaradan ollessa käytössä.

Todennäköisiä ampumapaikkoja havaittiin maastossa kaksi (1. P = 6812962 / I = 3349927 ; 2. P = 6812861 / I = 3349942). Ampumapaikan ”kohde 1” etäisyys näyttösuojusta on 50 metriä ja ampumapaikan ”kohde 2” etäisyys 150 m. Ampumapaikat ovat suorassa sektorissa suhteessa näyttösuojaan.

Rakenteet ovat metsittyneet ja rakenteeseen mahdollisesti kuuluneet kevyet puurakenteet, kuten ampumapaikkojen puiset suojarakenteet, jotka ovat lahonneet. Kohteen voi kuitenkin yhä hahmottaa maastossa, tosin ampumasektoriin kasvanut puusto vaikeuttaa kokonaisuuden hahmottamista.

Ampumarataan on kuulunut myös ampumaseuran majan jäännökset Väärälukon ampumarata-alueen eteläpuolella olevan mäen lounaisrinteellä. Paikalla on suorakaiteen mallinen painauma, jonka keskellä on betonisen uunin pohjan lohkaraisia jäännöksiä. Valussa käytetyssä betonissa on karkeaa kiviainesta sekoitteena. Majanjäännöksen läheisyydessä on lisäksi kaksi kuoppaa (hal-kaisija noin 2 m, syvyys n. 1 m), joita on saatettu käyttää varastoina tai kellarina.



**Kartta 1. Sijaintikartta: Tarkasteltu alue (violetti katkoviiva), ampu-
marata-alue (A, vinorasteri) sekä ampumaseuran majan jäännös (B,
vinorasteri). MK 1: 20000.**



**Kuva 2. Näyttösuojan rakenteita peittää puusto. päällä kasvaa nykyi-
sin lähinnä kuusia. 9.11.2011.**



Kuva 3. Näyttösuojan rakenteita. 9.11.2011.



Kuva 4. Näyttösuojaan johtaa juoksuhautamainen kulkuväylä. 9.11.2011.



Kuva 5. Ampumaradan majasta on muistona valetun uuninpohjan jäännökset. Kuvattu 9.5.2012.

3.2 Ampumarata mahdollisena muinaisjäännöksenä tai suojeltavana rakenteena

Verrattaessa rakennetta muihin kulttuurihistoriallisesti arvotettuihin kohteisiin ampumarataa voisi pitää lähinnä urheilupaikkarakentamiseen rinnastuvana kohteena. Vaikka liikunta ja kilpailu ovat aina innostaneet ihmisiä, on järjestäytynyt liikkuminen ja urheilu sekä niiden vaatima liikuntapaikkojen rakentaminen Suomessa suhteellisen nuorta. Urheilutiloja rakennettiin mm. suojeluskuntien, raittius- ja työväenyhdistysten, nuorisoseurojen ja vapaapalokuntien talkoilla.

Suojeluskuntien aika ei Suomessa kestänyt pitkään, valtakunnallisena, virallisena järjestönä vuodesta 1918 aina vuoteen 1944, jolloin Suomen tappio jatkosodassa johti Liittoutuneiden valvontakomission ja lähinnä Neuvostoliiton vaatimuksesta järjestön lakkauttamiseen. Kuitenkin ajanjakso ja siihen kiinteästi liittynyt järjestö on jättänyt merkittävän ja näkyvän jäljen maamme historiaan. Nuorisoseurojen ja työväenyhdistysten ohella Suojeluskunta oli paikallisesti merkittävä tekijä, jonka toiminta näkyi rakennetussa ympäristössä suojeluskuntataloina sekä urheilukenttinä ja ampumaratoina. Järjestötoiminnan edustavuuden ohella paikallisesti suojeluskunnan talot ja urheilupaikat edustivat myös suojeluskunnan valtaa ja asemaa paikallisyhteisössä. Rakenteet myös kertovat maailmansotien välisen suomalaisen yhteiskunnan kah-tiajaosta. Miehistötasolla Suomen valmius talvi- ja jatkosodassa rakentui merkittävässä määrin suojeluskuntatoiminnan pohjalle.

Suojeluskuntien rakennukset kuuluvat ja ilmentävät kansalaistoimintaa ja ovat siinä mielessä merkittäviä. Tämän lisäksi rakenteessa on arvokasta todennäköisesti se, että se on ilmeisesti säilynyt alkuperäisessä asussaan ja siihen ei ole tehty myöhempiä lisäyksiä. Tästä näkökulmasta rakennelmalla on tieteellistä arvoa lähdetiedon näkökulmasta. Valtakunnalliselta kannalta tarkasteltuna suojeluskuntien rakennuksia tai ampumaratoja alkuperäisessä asussaan tuskin on montaakaan jäljellä. Toisaalta rakennelmalla on merkitystä myös paikallishistorian kannalta. Rakenteella on erityisesti paikallista merkitystä, mistä syystä sen huomioiminen voisi olla mielekäästä.

3.2.1 Muinaisjäännösstatus

Historiallisen ajan muinaisjäännösten määrittämiseen tarkoitettussa Museoviraston julkaisemassa oppaassa "Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset" ei ole esitelty ampumarataa muinaisjäännöskohteena. Lähinnä se voisi sopia kategoriaan "työ- ja valmistuspaikat". Rakennetta tuskin voidaan suojella kiinteänä muinaisjäännöksenä.

3.2.2 Suojelu

Kohteen arvottamista vaikeuttaa vastaavien kohteiden tutkimuksen puute ja vertailuaineiston vähyys. Oletettavaa on, että kyseessä on vähintäänkin suojeltavasta rakenteesta, jolla on paikallista arvoa ja tutkimuksellista arvoa autenttisuudessa säilyneenä suojeluskunnan ampumaratana.

Kaavassa rakenteelle on syytä esittää "suojeltava rakenne" ("S") merkintää. Tässä tapauksessa rakentaminen alueella tulee toteuttaa ampumaradan rakenteita vahingoittamatta. Mikäli alueella tullaan tekemään rakennetta vaarantavia toimenpiteitä, on syytä varautua vähintään kohteen dokumentointiin.

Suojeltavana rakenteena voitaneen pitää vähintään näyttösuojaa, toisin rakenteen suojelussa voitaisiin pyrkiä säilyttämään ampumaradan muodostama toiminnallinen kokonaisuus.

3.3 Rakennus- ja käytönaikaiset toimenpiteet haittojen ehkäisemiseksi tai eliminoinemiseksi

Nykytilassa ampumarata kokonaisuutta on vaikea hahmottaa. Kasvillisuus peittää radan rakenteita, joten suoraa näköyhteyttä näyttösuojan ja ampu-mapaikkojen välillä ei ole. Kasvillisuuden raivaamisesta kohteen läheisyydessä saattaa olla hyötyä, sillä se saattaa helpottaa ampumaradan toiminnallisuuden ymmärtämistä. Lisäksi puuston raivaaminen rakenteiden päältä saattaa vähentää kasvillisuudesta rakenteelle aiheutuvia haittoja, kuten puiden juuri-en ja kaatuvien runkojen vaikutuksia rakenteisiin. Tässä mielessä lähistön työhankkeella saattaa olla positiivinen vaikutus radan rakenteisiin. Väliaikaista uhkaa radan rakenteille saattaa aiheutua alueella liikkuvista työkoneista ja muista hankkeen rakentamisen aikaisista toimenpiteistä. Tämä voidaan torjua kartoittamalla rakenteet ja merkitsemällä ne maastoon. Pysyvämpää haittaa rakenteelle saattaa olla vedestä, mikäli se kertyy ampumaradan rakenteisiin. Veden haitalliset vaikutukset todennäköisesti kohdistuisivat lähinnä näyttösuojan rakenteisiin. Mikäli ampumarata nähdään säilyttämisenarvoiseksi ra-

kennelmaksi, vesi ja kosteus varmaankin voidaan ohjata näyttösuojan kohdalta muualle.

Säilyneisiin rakenteisiin ei tule kajota hankkeen yhteydessä ja niiden ympäristöön tulee jättää riittävä suojaluokitus, jotta niitä vahingoitetaan rakennustöiden yhteydessä. Puiden hallittu poisto kohteen rakenteiden ympäristöstä voisi olla jopa suositeltavaa kohteen ymmärtämisen ja säilymisen kannalta.

4 Yhteenveto

Maastoon taitavasti sijoitetun ampumahaudan näyttösuoja ja ampumatasot muodostavat rakennetun alueen, jolla on kulttuurihistoriallista merkitystä. Suojeluskunnan ampumaradan alue, johon valettu näyttösuoja kuuluu olennaisena osana, voidaan pitää kansallisen ja paikallisen kulttuuriperinnön kannalta säilyttämisen arvoisena kohteena. Kohteesta tekee arvokkaan sen säilyminen alkuperäisessä kunnossaan ilman myöhempiä rakenteellisia muutoksia, lukuun ottamatta kasvillisuuden rehevöitymistä ja lahonneita puuosia.

Tämän hetkisten suunnitelmien perusteella ampumarata-alue tulee sijaitsemaan imeytysalueen ulkopuolella. On todennäköistä, ettei ampumaradan rakenteille ei aiheudu haittaa lähialueen rakentamistoista tai imeytystoiminnasta, etenkin kun rakenteet huomioidaan suunnitelmissa ja rakennustöiden aikana. Puuston ja kasvillisuuden raivaamisella kohteen rakenteiden päältä voidaan saavuttaa jopa rakenteiden säilymistä edistäviä vaikutuksia. Raivaustyöt on hyvä suunnitella etukäteen ja niiden suorittaminen, kuten puiden kaataminen, voisi olla hyvä tehdä talvisaikaan maanpinnan ollessa jäässä.

FCG Finnish Consulting Group Oy

Hyväksynyt:

Jani Sillanpää
Aluepäällikkö

Laatinut:

Kalle Luoto
FM, arkeologia

5 **Lähteet**

Härö, Mikko 2001: Tiedon ja valistuksen tilat, Rakennusperintömme, Kulttuuriympäristön lukukirja. Hämeenlinna.

Satamo, Seppo 2004. Valmiina vastaiskuun. Kangasalan suojeluskunta, sodan, vaaran vuodet, perinnetyö. Hämeenlinna.

Tiitola, Erkki 1989. Kangasalan entisen suojeluskunnan Vehoniemen korpraalikuunta: muistelmia 1928–1944 sekä edellistä tukeneitten Harjuntaustan Lot tien tarina. Tampere.

http://www.rakennusperinto.fi/rakennusperintomme/artikkelit/fi_FI/Urheilurakentaminen/

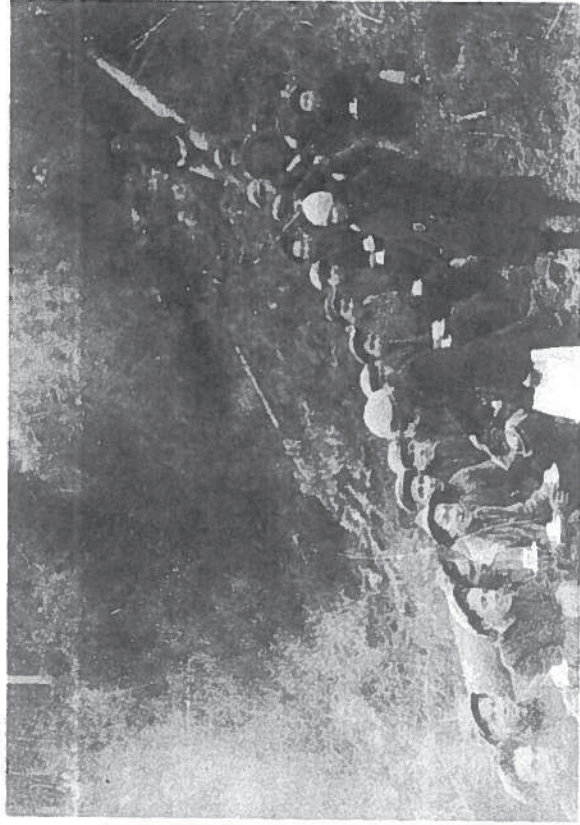
<http://suomenmuseotonline.fi/fi/>

Liite 1: Tiitola, Erkki 1989. Kangasalan entisen suojeluskunnan Vehoniemen korpraalikunta: muistelmia 1928–1944 sekä edellistä tukeneitten Harjuntaustan Lottien tarina. Tampere.

Sivut 6 - 14

Kun suojeluskunta oli ainoa murtomaahiihtojen järjestäjä, vetivät varsinkin hiihtoharrastus ja -kilpailut sekä ammunta nuorisoa mukaan.

Ampumarata

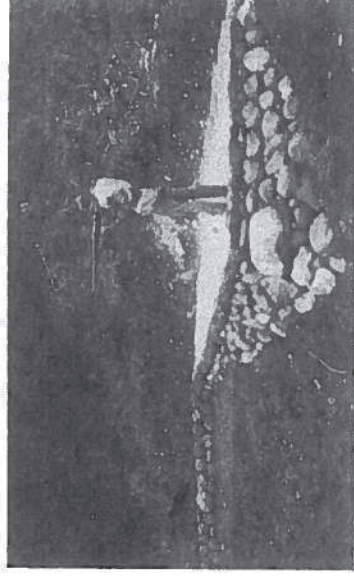


Ampumaradan ensitalkoot 1930. Puuston raivausta, kahvitauko.

Ampumaharrastus oli tietysti uuden korpraalikunnan yksi suosituimpia lajeja. Ampumaharjoitukset olivat kuitenkin alkuun sallittuja vain luvilla, talvella korkeisiin rantatörmiiin. Siellä se oli monasti kellen, tuulien ja kylmetymisen haittaamaa. Niinpä paremman ampumapaikan hankkiminen oli ensimmäinen yhteinen yrityksemme. Asialle myötämieliseltä maanviljelijä Väinö Si-

pilältä Vehoniemen kylästä saimmekin vuonna 1930 vuokrattua 50 vuodeksi yhden markan vuosivuokralla erittäin sopivan paikan Syrjänharjun Isonlukon pohjalta. Alueen koko oli 8 hehtaaria ja siellä harjoiteltiin ammuntaa pienen perkausten jälkeen jo samana kesänä suurella innolla.

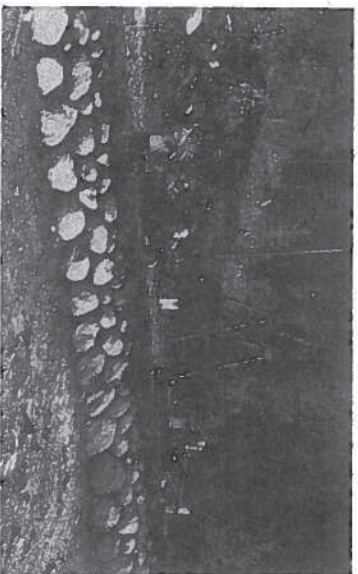
Koska ampumapaikat olivat puutteelliset eikä näyttöhaudaa ollut, alkoivat talkootyöt. Vähitellen valmistuivat rinteeseen leikattut 5 miehen ampumapaikat 300, 150 ja 100 metrin matkoille. Tehtiin myös 25 metrin pistoolipaikka sekä kaivettiin näyttöhaudaa vastaava suojasyvennys.



100 metrin ampumapaikka. Kaikki ampumapaikat ovat Vehoniemen Syrjänharjun Isonlukon pohjalla koillirinteellä.

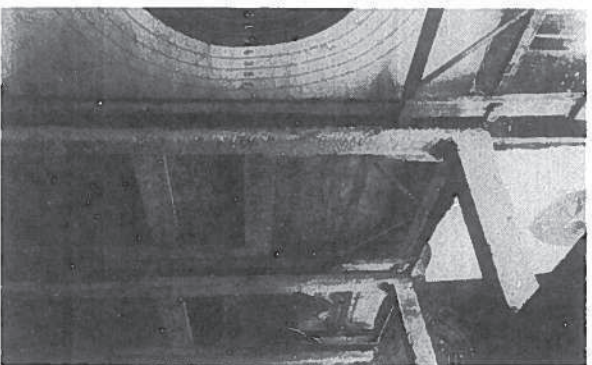


150 metrin ampumapaikka



300 metrin ampu-
mapaikka sijaitsi
toisia ylempänä
harjussa.

Täydellisen, katetun, 6 metriä pitkän näyttöhaudan rakentaminen laitteineen veikin sitten jo toista vuotta. Kaikki työ tehtiin itse talkoilla. Pullonkaulana oli rahoitus. Rahatukea saatiin lähinnä vanhoilta, jo harjoituksista syrjään vetäytyneiltä paikkakunnan suojeluskuntalaisilta.



Näyttöhautaa sisältä. Taulut liikkuvat teräskehissä ylös-alas siten, että kun toisesta alhaalla orettiin tuloksia nousi toinen ylös. Näyttöbunkkeri on lujaa betonia, ollen vieläkin ehjänä yli 55 vuoden vanhana.

Valmiina laitos oli käytännöllinen ja upeakin. Kaikki taulujen liikuttelulaitteet olivat raudasta, samoin 110 sm:n kouluammunnataaulujen 10 kehää. Niistä oli 5 yhtäaikaan ylhäällä, ja kun ne vedettiin alas, nousivat ehjät taulut rissojen ja vajieren avulla näkyviin. Lisäksi oli laitteet nopeasti pois käännettävälle syöksyäkuvioille ja pika-ammunnan pääkuvioille (10 kpl).

Maja

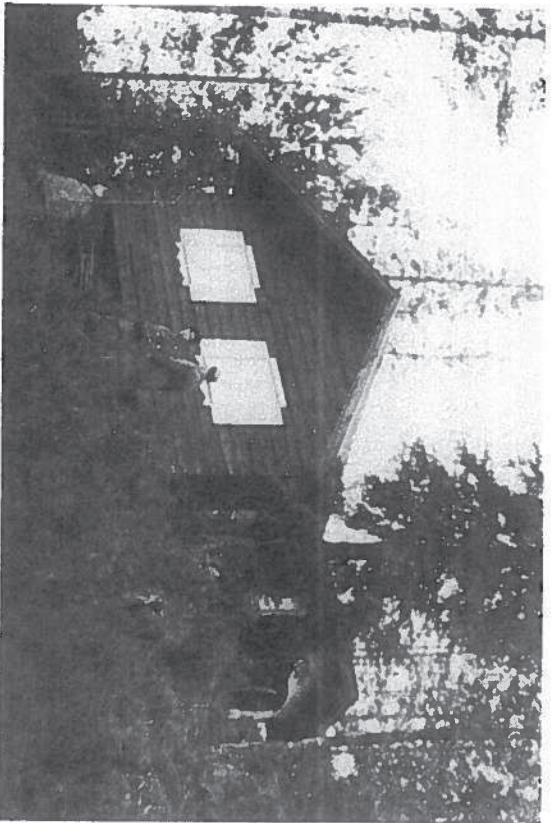
Ammunnan opetus ja ammunta oli suurella joukolla aikaavieppä toimintaa, joten sitä jouduttiin harjoittamaan ennen maataloustöistä joulilaampina aikoina: myöhäissyksyllä ja talvella. Silloin monet kerrat kasutettiin ja kärsittiin pakkasesta.

Niinpä yksimielinen toteamus oli, että lähellä tarvitaan maja, jossa on iso takka lämmittelyä ja suksen tervasta varten. Silloin jo kovaan vauhtiin päässeille lotille tarvittiin lisäksi varata oma hella ja tarjoiluiskillä eristetty yönurkkaus. Rakentamispäätös oli nuorekkaan yksimielinen. Kun rahaa ei ollut, päätettiin kaikki mahdollinen tehdä omin voimin — talkootyönä. Siihen aikaan-han joka talossa nuoret miehet osasivat tehdä puutöitä, kun reet, saavit ja kiulut tehtiin itse kotona. Lisäksi lotat olivat innolla hankkeessa mukana luvaten jo rahallistakin apua.

Viime keleillä 1932 järjestettiin kiireellä hirsitalkoot toivomuksena 7—8 metrin tukkimitta. Talkoo oli menestys meille ja myös suojeluskunta-aatteelle, sillä puita tuli neljä kertaa useammasta talosta kuin poikia oli korpraalikuunnassa.

Talkootukit koottiin ampumaradan itäpäässä olevalle harjanteelle, jota oli suunniteltu majan paikaksi. Siitä oli joka suuntaan kilometrien laajuiset männiköt täynnä lukoja ja harjantetta. Tie sinne saatiin järjestymään helposti valtatietä Vehoniemien kylän tienhaaran kohdalta mahtavan Syrjäharjun yli, jolloin matkaa tuli

noin 1,5 km. Saadut tukit kuorittiin talkoilla ja koska niitä riitti yli seinähirsien tarpeen, päätettiin isoimmista sahata myös lattialankut ja muuta tarvepuuta, eli kaikki lautatavara.



Tällaista haaveiltiin ampumaradan yläpäähän ja vuoden päästä se oli käytössä talkoilla tehtynä.

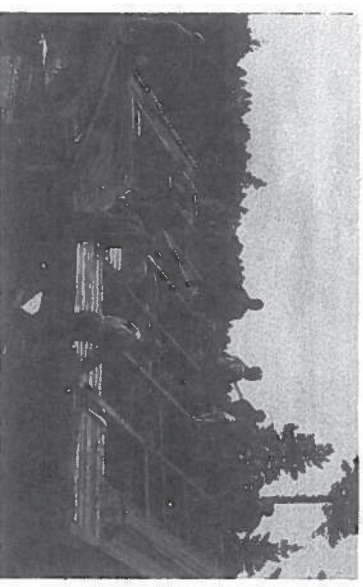


Maian perustustöitten talkoot tarvisivat jo parit kolmet lottakahvit. Kevät 1932.

Sahaustalkoot

Kun tämä sahaus oli viimeinen paikkakunnalla tapahtunut lankujen käsinsahaus, on kai syytä selostaa sitä vähän tarkemmin. Tehtiin kaksi yli 2 metriä korkeaa pukkia ja sijoitettiin ne 5 metrin päähän toisistaan. Niiden päälle pantiin sahattava, kuoritu tukki ja sen molemmin puolin lankut yläsahuria varten. Tukki lyötiin hollihailla tukevasti kiinni molempiin pukkeihin. Sahausrako merkittiin mustaan kimröökiliuokseen kastetulla narulla siten, että naru kiristettiin suoraksi ja yläsahuri nosti keskellä tukkia narun tarkasti suoraan ylös kiristäen 30—40 sm ja laski irti. Täten "ritsaten" saatiin aivan lankasuora, musta viiva. Siitä otettiin luotinarulla tukin alareunaan merkki. Tukki käännettiin ja ritsattiin alasahuriakin varten musta sahauslinja. ——— Yläsahurin taitoa vaativana tehtävänä oli ohjata ylös-alas vedettävää noin kahden metrin sahaa viivaa pitkin. Viiva koko tukin mitalta haiki oli yläsahurin suuri kunnia ja pyrkimys. Tätä vastuullista virkaa hoiti koko ajan isäntä Väinö Uotila Vänninsalosta vanhana taitajana ja talokoohengessä. Alasahuri veti sahaa alas ja sitä hoiti pääasiassa alikersanti Matti Heikkiä. Alasahuri sai helposti purua silmiinsä, kunnes viran hoitajalle hommatiin moottoripyöräilijän ajolasit.

Maian hirsityö on päättynyt ja rystäitä laudotellaan.



Näin sitten talkoitiin käsisahauksella kaikki lattialankut per-
mantoon ja kuistiin ja myös vähän lautaa ja listaa sekä penkit.
Kaikki pinkattiin harvaan tapuliin etelärinteelle kuivumaan ja var-
toamaan kunnes majassa olisi katto päällä. ——— Perustus tehtiin
talkoilla, mutta seinien veistos ja varaus — hirsityö — annettiin
urakalla 1200 markan summalla Kustaa Aholalle Varalasta.

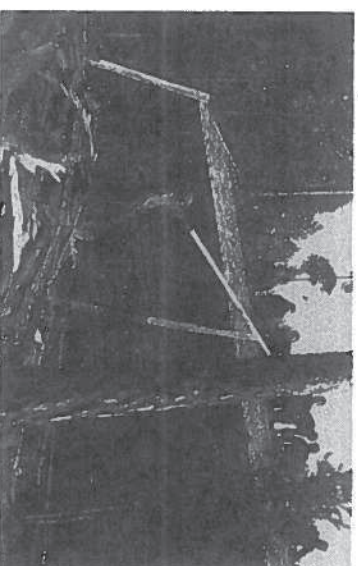
Kun meillä ei taaskaan ollut yhtään rahaa urakan maksamiseksi
päätettiin pitää kassan kartuttamiseksi iltaamat Vehoniemen har-
julla. Vaadittava lupa haettiin ja saatiin nimismieheltä. Kangas-
alan Sanomiin ja Aamulehteen saatiin pikku uutinen tapahtu-
masta. Ohjelmaan vetonumeroksi saatiin Kangasalla vierailleva
runoilija Lauri Pohjanpää lausumaan omia runojaan. Herastuo-
mari Aug. Halilila ohjasi ja säesti (viululla) purpurin 10 parilla. Ilta-
mat olivat suuri menestys. Kalliit — niiden hintaa oli kovasti moi-
tittu — 15 markan liput loppuivat kesken ja niin oli urakkarahat
saatu. Rahaa jäi vähän ylikin ja sillä ostettiin naujoja. — Ilta-
mat valmistelut oli lottien ja suojeluskuntalaisten ensimmäinen laa-
jempi tutustumistilaisuus.

Urakkamiehiä oli kaksi ja he siis joutuivat kiertämään raken-
nusta nurkalta nurkalle. Usein kuitenkin oli omia talkoomiehiä
auttamassa, sillä talo nousi nopeasti, kun joka nurkalla oli mies.
Talon koko oli 7 x 7 m. Oli ilahduttavaa ja uljasta hommaa hää-
rätä sahan ja kirveen, vatupassin, varan ja kynän kanssa nurkalla
pikantuuksuudessa ilmassa, kevätsuvella juuri tuot tehneenä.
Pihka tuoksui, reikiä kairattiin ja uusi hirsikerta nujittiin kireillä
tapeilla kiinni. Kai se oman majan — sateen ja pakkasen suojan
— nousu antoi oman tunnelmansa ja viehätöksensä tälle työlle.
Ainakin oli talkoomiehiä aina mukana.

Muistaakseni jo heinäajan ja leikkuiten välillä oli kattamistal-
koot. Päreekin oli tehty talkoilla. Sitten koottiin lähimiesten kivil-
tä sammalla sisälle suojaan permannon ja katon lämpöeristeeksi.
Omat, Harjuntaustan lotat lahjoittivat ikkunanpuitteet, ikkunala-
sit, sementin ja yli tuhat tiiltä. Nauhojakin saatiin tarpeeksi Huuti-
järven ja kirkonkylän kauppiailta lahjaksi.

Muurauksen suoritti pääasiasa alikersantti Heikki Konila apu-

naan aina pari nuorempaa talkoolaista. Viljankorjuun jälkeen oli-
vat jotkut sisätoissa viimeistelemässä jopa vilkonkin yhteen me-
noon. Talkoo väen kahvittamisesta ja muusta muonittamisesta
huolehtivat lotat suurella utteruudella. Se oli kova urakka.



Talkoilla tehtyjä
kattopätereitä on jo
naujailtu kohta
puoli lapetta
kiinni.

Näin tämä ampumaradan tehokkaalle käytölle välttämätön lisä
valmistui syksyllä 1932 ja otettiin käyttöön jo keskenenäisenä
syysammuntujen aikaan. Se oli päätetty tehdä omin voimin, lot-
tien tukemana ja paikkakunnan talkooavuin. Ja niin se myös teh-
tiin. Ei haluttu pyytää apua edes suojeluskunnalta, vaikka olisi
varmasti saatu: olihan meiltä jo monina vuosina ollut Suojelus-
kunnan Esikunnassa kaksi jäsentä.

Ampumisen lisäksi majasta muodostui vähitellen monien mui-
ten harrastusten ja toimintojen keskipiste. Ampumahiinto lähti
hyvään alkuun uusin mahdollisuuksin. Hiidolle oli laaja harju-
maasto suurine korkeuseroineen loistava. Suunnistus, sotilasotte-
lu ratoineen ja monet maastoharjoitukset saivat ihan itsestään
paljon uusia harrastajia. Lotat olivat majan valmistuttua hankki-
neet sinne riittävästi astioita, ison kattilan ja kahvipannuja, joten
heidän työnsä helpottui suuresti, kun ei tarvinnut kanniskella
eväitä ja kuumaa kahvia koreissa harjoitus- ja kilpailupaikoille.
Keitto- ja tarjoiluvälineet sekä kalusto olivat aina paikalla. Samoin

hankittiin majalle riittävät varastot kahvia, sokeria, leipää ja muuta kuivaa muonaa. Mutta yksi välttämätön, vesi, oli aina kuitenkin tuotava hevosella 50 litran tonkassa.

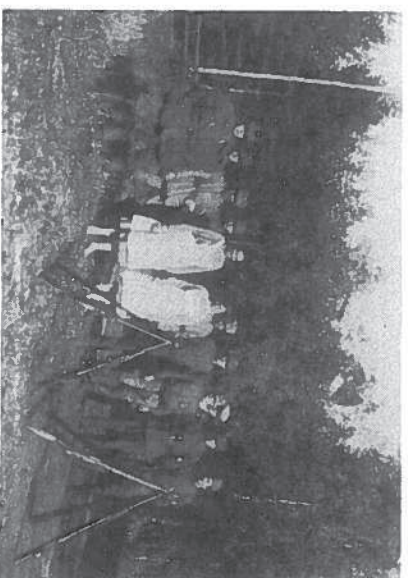
Tällainen oli tämä meidän itsehty ikioma majamme. Kokoava voima ja monien hyvien harrastusten ja ajatusten kehto.



Maja talvella 1932—33. Se sijaitsi Isolukon koillisrinteellä ihasuttavan harju- ja laaksomaaston eli ”Iukkojen” keskuksesta.

Koulustointiminta

Alkuaikojen koulustointiminta oli suhteellisen vähäistä. Me kanta-joukko, armeijan aliupseerikoulutuksen saaneet olimme lähinnä kiinnostuneita Suojeluskuntien piirissä harjoitettavasta urheilu- ja kilpailutoiminnasta ja siihen valmentautumisesta.



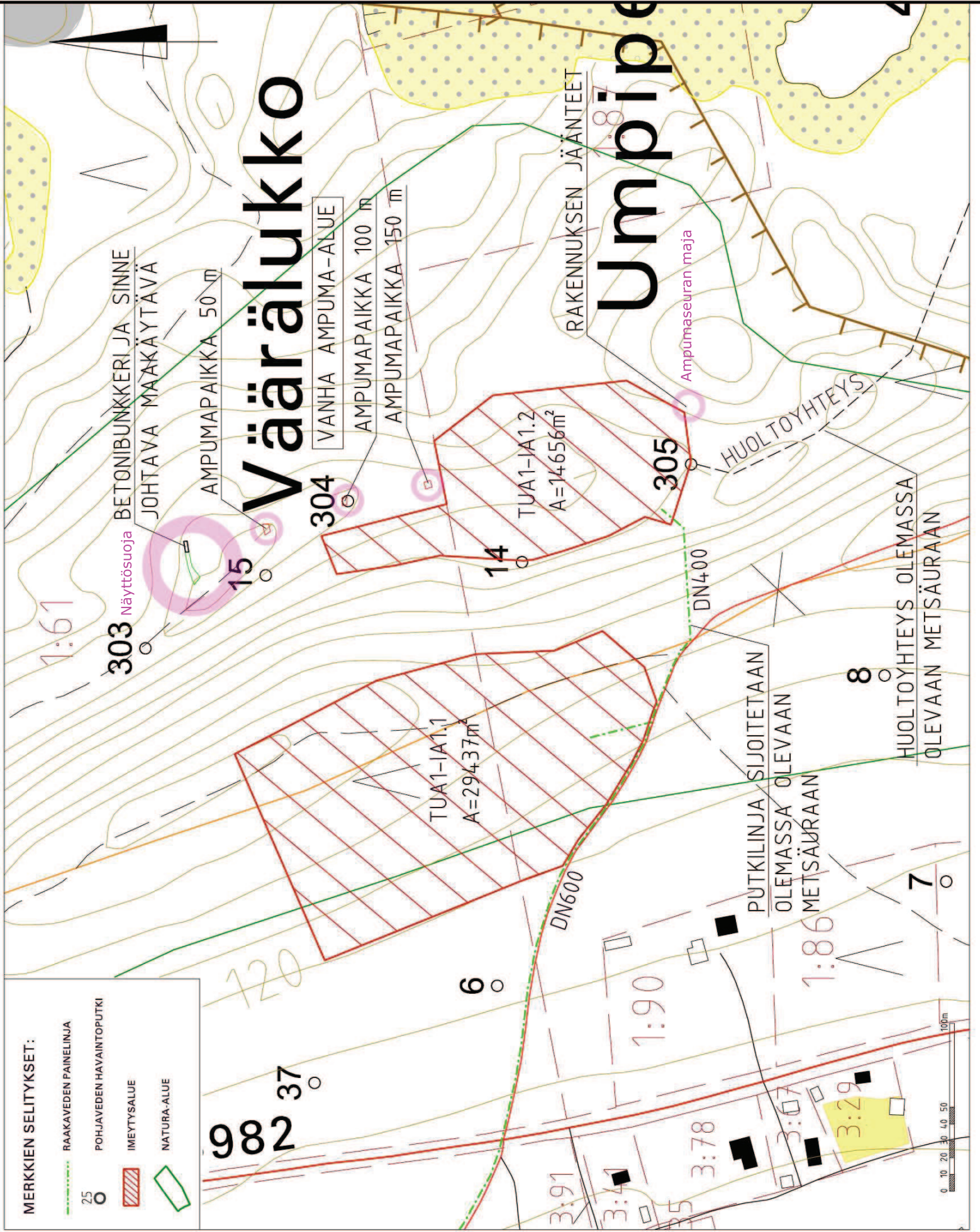
Harjoitus on päätyttyä vuonna 1930. Keskellä lotat Kaisa ja Elma Riihimäki. Vehoniemen Riihimäen talo oli korpikunnalle hyvin keskeinen paikka ennen majaa.

Ampumakoulutus

Mukaan liittyneitä alokkaita kiinnosti tietenkin eniten ammunta. Ennen kuin paukutteluun päästiin, oli opetettava joukko perusasioita: asento, kivääriotteet, ampuma-asennot, kiväärin toiminta, puhdistus ja hajoitus.

Sen jälkeen opetettiin oikea tähtäys, jyvänotto ja kohdistus. Tämähän oli tarkan ammunnan perusta. Mustassa pikkuvinkassa olevan kolmioireiän ja kynän avulla alokkaat näkivät virheensä. Kun pisteitten erot alkoivat vähentyä 2—3 milliin, päästettiin poika kokeilemaan 100 metrin tauluun kovilla panoksilla. Näin saatiin tähtäys, ehdottoman oikea jyvän ja hahlon otto virheetömmiksi.

Sen jälkeen alkoi ampumakoulutus kovilla tauluihin. Ampumapaikalla oli aina kaksi aliupseerivaikojaa, toinen näyttöhaudassa ja toinen ampumapaikalla. He pitivät kovaa kuria ja järjestystä. Tämän ansiosta ei koko aikana sattunut yhtään tapaturmaa tai vahinkolaukausta. Näin jälkeenpäin ajatellen oli ainaisesta lievästä panospulasta ja itse ladatuista panoksista varmasti hyötyä, joka vaikutti erikoisesti huolelliseen tähtäykseen. Samoin tarkka tuoskirjanpito edisti oppimishalua.



TAVASE OY, Tekopohjavesihanke

Ampumarata-alueen arkeologinen selvitys

Vielskarta, MK 1: 2000

Kalle Luoto 2011 (korjattu 9.5.2012)

Ampumarata-alueen mitaukset: Eetu Mustonen (Aitix)

Ote suunnittemakartasta (Pöyry) 16WWE0815_031 / Jussi Ristimäki

KOORDINAATISTO: KKJ2
KORKEUSJÄRJESTELMÄ: N60

DIGITAALISEN KARTTA-AINEISTON KÄYTTÖOIKEUSLUPA VASU/135/2010